

בשתי ידיו — כשר. והיינו, שאין לו שיעור למעלה.

אלא היינו, עין שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה פלפלין. ובא הכתוב ללמדך, שהפלפלין חייבין בערלה. (102)

לז-ה א גמרא:

תנו רבנן: כתיב: "פרי עין הדר", ומשמע — עין שטעם עצו ופריו שוה. שכך דרשו: "פרי עץ" — העץ כמו הפרי — שטעמם שווה. הוי אומר זה אתרוג.

עוד למדנו מפסוק זה, שאין ארץ ישראל חסרה כלום, שנאמר [דברים ח ט]: "לא תחסר כל בה", ובא הפסוק "ונטעתם כל עץ" ללמדך, שאף הפלפלים בכלל "לא תחסר כל בה". (103)

מקשה הגמרא: מנין לך דהיינו דוקא אתרוג, ואימא היינו פלפלין, שאף בהם טעם העץ והפרי שווים?

ומכל מקום, מבואר בדבריו שטעם הפלפלין כטעם העץ, ואם כן אפשר שלזה נתוון הכתוב באומרו פרי עץ הדר?!

כדתניא: היה רבי מאיר אומר: ממשמע שנאמר [ויקרא יט כג]: "ונטעתם כל עץ", איני יודע שהוא עץ מאכל? מה תלמוד לומר עין מאכל?!

ומתרצת הגמרא: התם [כלומר, הטעם דפשיטא לן שאין כוונת הכתוב שמצות ארבעת המינים מתקיימת בפלפלין], משום דלא אפשר לקיים בהם מצות נטילה, דחיבי נעביד? אי ננקוט [ניטול] חדא [פלפל אחד

בערלה, ואם כן ודאי יש להם תורת אוכל? ותירצו, כאן ברטיבתא כאן ביבישתא. כלומר, כשהם לחים ראויים הם למאכל. אבל לאחר שנתיבשו אין להם תורת אוכל ופטור עליהם ביום הכיפורים. ולפי זה פירשו התוספות, שסברה הגמרא, כיון שאחר שיתיבשו אינם אוכל, אפשר שכבר מתחילת ברייתם לא נתחייבו בערלה, קא משמע לן.

וכיון שלעיתים נוטלים להיפך ועליו להפכן מיד ליד, צריך שיוכל לאחוז שניהם ביד אחת. "ורבי יוסי אמר: אפילו בשתי ידיו". כלומר, אפילו אינו יכול לאחוז שניהם ביד אחת, אלא הלולב ביד אחת והאתרוג בשניה, די בכך, ואין לחוש שמא יהפוך ידיו. ויתירה מזו, כיון שאין המינים מעכבים זה את זה, אפילו צריך לאחוז האתרוג בשתי ידיו — כשר.

103. בכפות תמרים תמה, כיון שדרש שהפלפלין חייבים בערלה מדוע הוצרך להוסיף מילי דאגדתא למימר שאין ארץ ישראל חסירה כלום, מה ענין זה לכאן?

ותירץ, דדרשה זו באה כתנא דמסייע לדרשה דריבוי פלפלין לענין ערלה, שהרי אם לא היו פלפלין גדלים בארץ ישראל לא היינו יכולים לרבות פלפלין לחיוב ערלה.

102. וקא משמע לן, דאף שהוא עץ נמוך אינו נחשב כירק. רש"י. ובתוספות הקשו, היכן מציינו שתלוי הדבר בגודלו של העץ, הרי כמה מיני עצים שפלים הם ואפילו הכי יש בהם דין ערלה?

ועל כן פירשו, על פי דברי הגמרא ביומא [פא ב]: כס [לשון כסס] פלפלין ביום הכיפורים פטור, משום שאינם חשובים מאכל. והקשו בגמרא, מהא דשנינו כאן שהפלפלין חייבים

באילן. ודבר זה קיים רק באתרוג שפירותיו מתקיימים באילן שתיים ושלוש שנים. אבל שאר פירות גדלים באילן עונה אחת בלבד, וכשבאים פירות שנה זו כבר נלקטו פירות שנה שעברה זה זמן רב.

רבי אבהו אמר: אל תקרי "הדר", אלא דבר שדר באילנו משנה לשנה. והיינו ממש כפירושו של רבי, אלא שנחלקו כיצד נדרש הדבר מן הפסוק, רבי דרש לשון "דיר", ורבי אבהו דרש לשון "דירוס".

בן עזאי אומר: אל תקרי "הדר" אלא "הדור", שכן בלשון יווני קורין למים הדור, ואיזו היא [כלומר, איזהו אילן] שגדל על כל מים שזקוק להשקיה תדיר, הוי אומר זה אתרוג.

שנינו במשנה: אתרוג של אשרה ושל עיר הנדחת פסול.

ומאי טעמא פסול?

דביון דלשרפה קאי, כתותי מיכתת שיעוריה [ראה לעיל לא ב]. (106)

שנינו במשנה: אתרוג של ערלה פסול.

בידן, הרי לא מינכרא לקיחתה, (104) לפי שקטן הוא ביותר, ואם תאמר דננקוט תרי או תלתא, זה ודאי לא יתכן! שהרי "פרי אחד" אמר רחמנא, ולא שנים ושלושה פירות.

הלכך לא אפשר.

רבי אומר, כך יש לדרוש את הפסוק "פרי עץ הדר": אל תקרי "הדר", אלא "הדיר". כלומר, הפרי שאמר הכתוב הוא מעץ הדומה לדיר של צאן. מה דיר זה יש בו כבשים גדולים וקטנים, תמימים [שלמים] ובעלי מומין, הכי נמי עץ זה יש בו פירות גדולים וקטנים, תמימים ובעלי מומין, והיינו אתרוג.

מקשה הגמרא: אטו שאר פירות לית בהו גדולים וקטנים, תמימים ובעלי מומין, הרי בכל מיני האילנות אין הפירות שוים בגודלם ובמראיתם? (105)

אלא, אין כונת הכתוב לומר שבפירות אותה שנה יש מהן גדולים וקטנים, אלא גדולים הם פירות של השנה שעברה, וקטנים היינו פירות שנה זו, והכי קאמר: "פרי עץ הדר", דעד שבאין פירות קטנים של שנה זו עדיין פירות גדולים של שנה שעברה קיימים

זה?

ותירצו על פי דברי רש"י "פרי עץ — שדומה אילנו לדיר", דמשמע שמהמילה עץ דרשינן שיהיו פרותיו שוין בגודלם, ואם כן אין פסוק זה מיותר לדרוש ממנו שיהיה טעם העץ והפרי שוין.

106. בתוספות לעיל ל א [ד"ה משום] הביאו, כי יש שגרסו: "משום דהוי ליה מצוה הבאה בעבירה", ומשמע שאין לפוסלו מחמת דכתותי

104. באחרונים הקשו, מנין פשיטא ליה לגמרא שצריך לקיחה הניכרת דמעטינן פלפלין מטעם זה?

ותירצו, דילפינן מ"ולקחתם", שמשמעו לקיחה הניכרת.

105. יש שהקשו, מנין שחלק רבי לגמרי על דרשת הגמרא לעיל דבעינן פרי שטעם עזו ופריו שווה, שמא אף רבי סבר דרשה זו, אלא שבא לישב קושית הגמרא מפלפלין שהם אינם בכלל

מאי טעמא? (107)

ומותר בהנאה ויש בו דין ממון.

פליגי בה רבי חייא בר אבין ורבי אסי.

תנן [שנינו במשנה]: אתרוג של תרומה טמאה, פסול.

חד אמר: היינו טעמא, לפי שאין בה היתר אכילה, והתורה אמרה "לכם" — שיהיה ראוי לכם לכל דרכי הנאתו. (108)

בשלמא למאן דאמר דטעם פסול אתרוג של ערלה, לפי שאין בה היתר אכילה, שפיר, כלומר, מובן מדוע פסלו אתרוג של תרומה טמאה, שהרי אף הוא אסור באכילה. אלא למאן דאמר דטעם פסול אתרוג של ערלה הוא לפי שאין בה דין ממון, אמאי פסלו של אתרוג של תרומה טמאה, הרי מסיקה תחת תבשילו, [כלומר, מותר להשתמש בה לצורך הסקה], וכיון שמתרת בהנאה יש בה דין ממון?!

וחד אמר: לפי שאין בה דין ממון, שאין בו שווה פרוטה, (109) לפי שאסור בהנאה, ועל כן אינו "לכם" שכן "לכם" פירושו — משלכם.

אלא, בהיתר אכילה, כולי עלמא לא פליגי דבעינן, ולפיכך, גם אם יש בו דין ממון, כל שאסור באכילה לא חשיב "לכם", כיון שאינו ראוי לכל צרכי הנאתו.

קא סלקא דעתיה [סברה הגמרא לומר]: דמאן דבעי שיהיה בו היתר אכילה, לא בעי שיהיה בו דין ממון, ואם יש בו היתר אכילה אף שאין בו היתר ממון, כגון מעשר שני בירושלים, שמותר וצריך לאוכלו, ומכל מקום אין בו דין ממון דסבר רבי מאיר [סנהדרין קיב ב]: מעשר שני ממון גבוה הוא, והאוכל ממנו משולחן גבוה הוא אוכל, ואפילו הכי די בזה למצות לולב.

כי פליגי — בדיון ממון.

מר סבר, היתר אכילה בעינן. אבל דין ממון לא בעינן.

ומאן דבעי שיהיה בו דין ממון, לא בעי היתר אכילה, וממילא אתרוג של טבל אף שאסור באכילה כשר למצות לולב, הואיל

משום שיש נפקא מינה בזה לגבי מעשר שני כמבואר להלן.

מכתת שיעוריה, וגרסא משובשת היא, שהרי גם באתרוג בעינן שיעור — כאגוז או כביצה. ואף שמדברי הגמרא נראה כי אין זה שיעור במצות אתרוג (ככזית במצות אכילת מצה), אלא סימנא בעלמא הוא אימתי נגמר גידולו, מכל מקום גם שיעור יש בזה, דבעינן שתהא ניכרת לקיחתו.

108. רש"י. ויש מן הראשונים שפירשו באופן אחר, וראה ילקוט מפרשים.

109. נתבאר על פי רש"י, שהטעם שאינו חשוב "לכם" משום שאינו שווה פרוטה ואין בו דין ממון, ולא מחמת שאין בעלות על איסורי הנאה. אבל הראב"ד פירש שאין בעלות על איסורי הנאה, ובריטב"א האריך לחלוק עליו, וראה בילקוט מפרשים.

107. בתוספות הקשו: מדוע לא פסלו אתרוג של ערלה משום דכתותי מכתת שיעוריה הרי מצותו בשריפה כמבואר בתמורה לג ב?!

ותירצו שאכן לענין ערלה היה די בטעם זה, אלא שנחלקו בטעמים אלו המבוארים בגמרא

ומר סבר, דין ממונ נמי בעינן. ועל כן אם אין בו דין ממונ אף שמותר באכילה – פסול.

מאי בינייהו?

איכא בינייהו, מעשר שני שבירושלים, ואליבא דרבי מאיר, דאמר מעשר שני ממונ גבוה הוא.

למאן דאמר דטעם פסול אתרוג של ערלה, לפי שאין בה היתר אכילה, מעשר שני בירושלים כשר לנטילה, שהרי יש בה היתר אכילה.

אבל למאן דאמר דטעם פסול אתרוג של ערלה הוא לפי שאין בה דין ממונ, מעשר שני נמי ממונ גבוה הוא, ואין בו דין ממונ ופסול.

ולדבריו, מה ששינו במשנתנו דאתרוג של מעשר שני בירושלים כשר, הוא אליבא דרבנן החולקים על רבי מאיר, וסברי: מעשר שני ממונ הדיוט הוא, ומקדשין בו את האשה, וממילא יש בו דין ממונ וכשר לדעת הכל.

ומוסיפה הגמרא: **תסתיים דרבי אסי הוא דאמר דטעם פסול אתרוג של ערלה הוא לפי שאין בה דין ממונ. דאמר רבי אסי: אתרוג של מעשר שני, לדברי רבי מאיר דאמר:**

מעשר שני ממונ גבוה, אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב. אבל לדברי חכמים דמעשר שני ממונ הדיוט הוא, אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב. וודאי הטעם הוא, דבעינן דין ממונ, ולדעת רבי מאיר אינו שלו.

ומסקינן: **תסתיים.**

גופא, אמר רבי אסי: אתרוג של מעשר שני, לדברי רבי מאיר, אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב. אבל לדברי חכמים, אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב.

וכן מצה של מעשר שני, לדברי רבי מאיר, אין אדם יוצא בה ידי חובתו לאכול מצה בליל ראשון של פסח. אבל לדברי חכמים דמעשר שני ממונ הדיוט הוא, אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. ובסמוך יתבאר מנין שיש דין "לכס" במצה.

וכן עיסה של מעשר שני, לדברי רבי מאיר, פטורה מן החלה, ואילו לדברי חכמים, חייבת היא בחלה.

מתקיף לה רב פפא: **בשלמא עיסה של מעשר שני פטורה מהפרשת חלה, משום דכתיב [במדבר טו כ] "ראשית עריפותיכם", ומשמע, שחייב זה נאמר רק בעריסותיכם – שלכם⁽¹¹⁰⁾ ולא של גבוה, וכמו כן אתרוג של מעשר שני נמי פסול לרבי מאיר**

110. הקשה הריטב"א: כיון שאתרוג וחלה שוים לענין "לכס", מדוע אתרוג השותפין פסול ואינו קרוי "לכס", ואילו עיסת השותפין חייבת בחלה אף שאין בחלקו של כל אחד מהם שיעור חלה?! [שרק בשותפות ישראל וגוי צריך שיהיה בחלקו של ישראל כדי שיעור חלה, כיון שהגוי

אינו מחוייב בדבר]. ותיריך, דגבי חלה כתיב "עריסותיכם" לשון רבים, ועל כן דרשו חכמים לרבות עיסת השותפין, מה שאין כן גבי אתרוג שלא נאמר כן למדו חכמים שצריך שיהיה בבעלותו לגמרי.

משום דכתיב "לכם", ומשמע, משלכם.

אלא מצה, מי כתיב בה "מצתכם", מנין למדו חכמים שצריך שתהא המצה משלכם!?

אמר רבה בר שמואל, ואיתימא רב יימר בר שלמיא: אתיא "לחם" "לחם" בגזירה שוה. (111)

כתיב הכא [דברים טז ג] גבי מצות אכילת מצה: "לחם עני", וכתיב התם גבי חלה

לה-ב [במדבר טו יט]: "והיה באכלכם מלחם הארץ", מה לחלן בחלה צריך שתהיה העיסה משלכם דוקא, ולא משל מעשר שני, שנאמר "ראשית עריסותיכם", אף כאן במצה, צריך שתהיה משלכם דוקא ולא משל מעשר שני.

לימא מסייע ליה לרב אסי, שאמר: עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה לשיטת רבי מאיר: דתניא: עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: חייבת בחלה.

מקשה הגמרא: מדוע אמרת "לימא מסייע ליה", הרי היא היא! דברי הברייתא הן ממש דברי רב אסי?

אלא: אמנם לגבי חלה ודאי מקור גמור הוא לדברי רב אסי ולא סייעתא בעלמא,

אלא שלכך נקטתי לשון "לימא מסייע ליה", היות ובדברי הברייתא יש להסתפק האם מדבחה [בעיסה] פליגי רבי מאיר וחכמים, בהא [באתרוג ומצה] נמי פליגי, שהרי טעם אחד להם — דבאתרוג כתיב "לכם", ומצה נלמדת בגזירה שווה מהפרשת חלה דבעינן "לכם".

או דלמא: שאני עיסה דדוקא בה פטר רבי מאיר כשאינה שלו, משום דאמר בה קרא [במדבר טו כ וכו'] "ערסתכם ערסתכם" תרי זימני, בפסוק כ נאמר: "ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה", ובפסוק כא נאמר: "מראשית ערסתיכם תתנו לה" תרומה לדרתיכם], וחזינן שמייעט בה הכתוב מיעוט יתירא. אבל כאשר יש בפסוק רק מיעוט אחד אין למדים ממנו דבעינן דין ממון, דכיון שיש בה היתר אכילה די בזה להחשב "לכם".

שנינו במשנה: של תרומה טמאה פסולה.

ובטעם הדבר מבאר הגמרא: משום דלית בה היתר אכילה.

שנינו במשנתנו: ושל תרומה טהורה

שהרי רק בדמאי התיירו בית הלל משום דאי בעי מפקר לנכסיה. אבל טבל גמור לכולי עלמא לא הוי "לכם"!

ותירצו, שטבל הוי כממון השותפין, וכאילו חלוקה הבעלות בו בין הישראל לכהן, ולכן באתרוג פסלו משום כך, כיון שצריך שיהיה כל האתרוג שלו. אבל במצה אין חסרון, שהרי אם יאכל כמה זיתים, נמצא שאכל לכל הפחות כזית

111. בתוספות הקשו: בפסחים דף לה ב מבואר, כי המקור לכך שאין אדם יוצא ידי חובתו במצה של טבל, הוא מדכתיב: "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות". והיינו שאותו המין שנאסר משום חמץ צריך לקיים בו דין מצה, ולמיעוטי בא מינים האסורים באכילה גם בלא איסור חמץ, כטבל. וקשה, מדוע לא אמרינן שמצה של טבל לא חשיבא "לכם",